

TÜRK EDEBİYATINDA MELÂL: 1950 KUŞAĞINDA BİR *BUNALTI*

Büşra Çopuroğlu*

Özet: Melâl kavramının irdelendiği düşünce akımlarından birisi olan varoluşçuluğun ilk olarak, 19.yüzyılda Danimarkalı filozof Søren Kierkegaard tarafından felsefenin konusu olarak tartışmaya açıldığı kabul edilir. İnsanlık sorunlarını hiçlik, kaygı, yabancılaşma gibi kavramlar üzerinden açıklamaya çalışan varoluşçuluk, 1946’da bir konferansta, Fransız yazar/düşünür Jean Paul Sartre’in sunduğu “varlık özden önce gelir” formülünü kazanmıştır. Edebiyatı varlığının en çok II. Dünya Savaşı’ndan sonra arttığı düşünülen varoluşçuluk, roman türüyle insan yaşamını tasvir etmek konusunda özdeşleştirilmiştir. Dostoyevski’den Jean Paul Sartre’a kadar geniş bir edebiyat tarihi yelpazesinde yer edinen varoluşçuluğun Türk edebiyatına yoğun olarak 1950’lerde girdiği kabul edilmektedir ve etkisinin ağırlıklı olarak, “1950 Kuşağı” olarak adlandırılan bir grup yazarın eserlerinde hissedildiği kabul edilir. Bu çalışmada, Türk edebiyatında 1950 kuşağı roman ve öyküsünde varoluşçuluk etkisinin Demir Özlü’nün *Bunaltı*¹ kitabı üzerinden açıklanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bunaltı, Varoluşçuluk, felsefe, 1950 kuşağı, Demir Özlü

MISERYIN TURKISH LITERATURE: *BUNALTI* (AN ANGUISH) IN THE 1950 GENERATION

Abstract: Existentialism has been one of the movements philosophy has dealt with to explicate the distress of humankind. The existential theme is believed to be first brought up to discussion as a philosophical study by Danish philosopher Søren Kierkegaard in the 19th century. Existentialism aims to define human issues through notions such as nothingness, anxiety, alienation and has gained the popular motto, “existence precedes essence” by French philosopher and writer Jean-Paul Sartre at a conference in 1946. This movement is believed to have shown more presence in literature after the World War II and has been associated with the novel genre in terms of depiction of human life. From Dostoyevski to Jean Paul Sartre, existentialism has occupied a significant place in a wide range of literary history. Thus, within this range, existentialism is believed to have found its way into Turkish literature in the 1950s. This impact has been more vivid in the works of a group of Turkish writers known as the “1950 Generation”. This study aims to exhibit the effect of existentialism in the 1950 Generation via Demir Özlü’s *Bunaltı* (1958) (Anguish) story book.

Keywords: *Bunaltı* (Anguish), existentialism, philosophy, 1950 generation, Demir Özlü

* Yeditepe Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

1. GİRİŞ

Varoluşçuluk, felsefenin kendi alanı içerisinde kökleri kimilerine göre Antik Çağlara, kimilerine göre Ortaçağa, kimilerine göre de Descartes'a veya 19.yüzyıla kadar dayanan bir düşüncedir. 20.yüzyıla da etki eden ve bu çağın sorunlarına yanıt vermeye çalışan, bireyin somut yaşamına çözüm arayan bir düşünce akımı olarak kabul edilir.²

Bu düşünce akımı, 1930'larda ve ağırlıklı olarak da II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında çeşitli filozof ve yazarların eserlerinde genişçe yer bulmuştur. Dostoyevski, Albert Camus, Jean Paul Sartre, Simon de Beauvoir, Frederic Nietzsche, Martin Heidegger gibi düşünür-yazarlar varoluşçuluğun akla ilk gelen temsilcileri olmuşlardır. Bu felsefeye göre, bunaltının sebebi, insanın sınırlılığı ve yoklukla yüz yüze gelmesi, kendi kendini yaratmak, bu yaratma esnasındaki seçme mecburiyeti ve seçmedeki hürriyetidir.³

Bu felsefe, Fransa'da Jean-Paul Sartre'ın 1943 yılında yayımladığı *Varlık ve Hiçlik* adlı eseri ile 1946'da bir konferansta sunduğu "Varoluşçuluk Bir Hümanizmdir" başlıklı bildirisıyla, günümüzde de popülerlik kazanmış olan, "varlık özden önce gelir" formülünü ortaya koymuştur. İnsanın, dünyada yaşadığı zorluklar, sıkıntı ve acıyla kendi özünü belirlediğini savunmuştur. Bu düşünceyi de romanlarıyla herkesin anlayabileceği bir şekle sokmuştur.⁴

Türk edebiyatında varoluşçuluk düşüncesi ve edebiyata yansması da 1950 kuşağı olarak adlandırılan bir grup yazarda yoğun olarak görülmeye başlar. Bu çalışmada, 1950 kuşağı yazarlarında varoluşçuluk düşüncesinin etkileri ve bu kuşak yazarlarından olan Demir Özlü'nün, *Bunaltı* kitabının öykülerindeki yansması gösterilmeye çalışılmıştır.

2. 1950 KUŞAĞI

Edebiyat, duyguları, somut ve öznel bireyi, bireysel bir varlık olarak insanı tasvir edebildiği için, felsefe ile edebiyatın en yoğun olarak ilişki kurduğu düşünce akımlarından birisinin varoluşçuluk düşüncesi olduğu kabul edilir.⁵

Varoluşçular somut insanı merkeze alarak, günlük yaşam tecrübelerinden yola çıkıp, somut örnekler kullanırlar. Varoluşun kişiye özgü içsel bir deneyim oluşu da filozofların kendilerini sanatsal bir araçla ifade etmesine götürür. Bu düşünürler tiyatro, roman, hikâye türlerini, diyalog ve dolaylı iletişim yöntemlerini kullanarak edebiyat eserlerinde kendilerini ifade ederler.⁶

Türk edebiyatında varoluşçuluk, 1950 kuşağı olarak adlandırılan bir grup yazarın eserlerinde çokça görülmektedir. Türkiye'nin o dönemdeki siyasî konjonktörüne bakılarak daha da detaylandırılabilen bu döneme edebiyat tarihi kapsamında bakıldığında, kültürel yatırımların bankaların teşebbüsüyle art-

tığı gözlemlenmiştir. Bu, beraberinde artan bir çeviri faaliyetini getirmiştir. 1940-1966 arası 1247 kitap çevirisi yapıldığı tespit edilmiştir.⁷

Böylece Batı'da yazılan romanların dilimize yoğun ve hızlı bir biçimde kazandırılmasıyla edebiyattaki gelişmelerin de daha yakından takip edilmiş olduğu ve Türk edebiyatında da birtakım değişimlerin olduğu düşünülebilir.

Bu bağlamda, varoluşçuluk düşüncesi ve edebiyata yansması da 1950 kuşağı olarak adlandırılan bir grup yazarda yoğun olarak görülmüştür. Bu grup, 1956'da çıkmaya başlayan *a dergisi* etrafında toplanmıştır. Varoluşçu düşünce, yabancılaşma ve bunalım temalarının eserlerine yansıdığı bu grup yazarlar içerisinde Yusuf Atılgan, Demir Özlü, Ferit Edgü, Tezer Özlü, Vüs'at O. Bener, Bilge Karasu, Adnan Özyalçınır Leyla Erbil gibi isimler sayılabilir.⁸

1956'da İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin girişimi olarak başlayan *a dergisi* içerdiği edebî, felsefî ve siyasî yazılarla ilerleyen yıllarda kendi başına bir kuşak oluşturmuştur denebilir. Bu dergi etrafında toplanan kuşak 1950 kuşağı veya *a dergisi* kuşağı olarak da anılmıştır. 1950 Demokrat Parti döneminde siyasî bir ortamda doğan bu dergi yine siyasî olayların yoğun yaşandığı bir döneme, 1974'e kadar yapımlanmıştır.⁹

Batı'dan yapılan çevirilerin hız kazanması, aynı zamanda II. Dünya Savaşı sonrası edebiyatta varlığını daha da yoğun olarak gösteren varoluşçuluk, Jean Paul Sartre'ın bu alandaki çalışmaları ile popülerlik kazanan ve dünyaya yayılan düşünceleriyle beraber, Türkiye'nin de kendi içinde bulunduğu siyasî-sosyal konjonktür ve yaşamıyla birleşir. Böylece bunalım, yabancılaşma, küçük burjuva aydınının ruhsal bunalımı, saçma düşüncesi gibi insanlığa dair içsel sorunlar da bu dönem Türk edebiyatının konusunu oluşturan parçalardan biri olur.

Svetlana Uturgari'nin "*yalnız bir sanat akımı değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu*" dediği varoluşçuluğun Türk edebiyatındaki yansmasını da "*Batı'yı taklit etme*" olarak değerlendirmenin yanlış olduğunu söyler ve "*bu akımın, ülkenin sosyal-politik yaşamındaki faktörlerin karmaşık yapısından doğ[duğunu] ve sanatçılar arasında küçük burjuva aydınlarının ruhsal bunalımını yansıttığını*" belirtir.¹⁰

1950 kuşağında Varoluşçuluk düşüncesinin yansıdığı eserlerde bireyler genellikle yaşadıkları toplumsal düzen ve kurallara uymayan, bu düzene karşı çıkan, yalnızlaşan, yaşadığı topluma yabancılaşan ve burjuva düzenine isyan eden, ölümü kurtuluş gibi gören bireyler olarak karşımıza çıkarlar. Kimi yazarların eserlerinde de dönemin siyasî yapısına eleştiriyle beraber ilerler bu temalar. Örneğin Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* (1959) romanının başkişisi C. evlilik, geleneksel yapı ve ilişkiler ile bir çatışma halindedir ve hiçbir zaman kendisinin anlaşılmadığını düşünür, kendi tabiriyle aylaklık yaparak günlerini geçirir. Siyasi eleştiri Vüs'at O. Bener'in *Bay Muannit Sahtegi'nin Notları* (1991) romanında görülebilir. Ölüm düşüncesinin de sıkça yer aldığı bu eserde, yazar birtakım hükü-

met politikaları eşliğinde toplumsal düzeni eleştirir ve karakterin yalnızlığını böyle bir arka fonda verir. Ölüm, intihar ve iktidar mekanizması olarak aile düzeniyle çatışmanın işlendiği esere örnek olarak Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri* (1980) isimli otobiyografik romanı verilebilir. Burada da bireyin yalnızlığı, düzen içerisinde uyumsuzluk ve ölüm düşüncesi işlenir. Türkiye'de varoluşçuluk düşüncesinin bir diğer önemli temsilcisi de Ferit Edgü'dür. O da *Kimse* (1976) adlı romanında bireyin yaşadığı coğrafyadaki yalnızlığını anlatır.

Benzer temaların işlendiği bu döneme ait roman ve öyküler daha da çoğaltılabilir. Ancak hepsinin ortak noktalarının isyan etme, bireyin dünya üzerindeki yeri ve arayışı, özgürlüğü, yaşadığı toplum düzeninde yalnızlaşması, sorumluluklar ve çatışma izlekleri olduğu söylenebilir.

Bu kuşak yazarlarının hemen hepsi varoluşçuluk düşüncesinin dünyadaki gelişimini, yazarlarını ve eserlerini takip etmiş, tanıtmaya çalışmıştır. Yani, felsefe ve edebiyat bağlamında bu düşünce akımıyla iç içe olmuşlardır ve temel düşünce olarak varoluşçuluk felsefesini Türkiye'nin kendi sosyal fonuyla beraber eserlerine yansıtmışlardır. 1950 Kuşağı yazarlarından Demir Özlü, kendisiyle yaptığımız söyleşide 1950 kuşağının *“demokratik ve sosyalizan bir Türkiye”* istediğini ve *“Demokrat Parti iktidarına karşı”* olduklarını söyler. Kendi kuşağını, *“dünyaya açık, çok çalışkan, çeşitli Batı edebiyatlarını tanımaya çalışkan ve aralıksız kendini yetiştirmeye çalışkan bir kuşak”* olarak niteler ve yabancı dil öğrenmeye çok önem verdiklerini belirtir: *“Biz çok iyi bir eğitimden geçtik. Bir veya iki tane yabancı dil bilmeyi zorunlu gördük kendimize. Kolejde okumayanlar da kendi çabalarıyla öğrendiler. Bence bu, Türk edebiyatı için çok gereklidir.”*¹¹

Nitekim Demir Özlü'nün kendisi daha sonra ilerleyen yıllarda, kendi anadili Danca'da yazmaya önem vermiş filozof Kierkegaard'ı Danca'dan okuma fırsatı da elde etmiştir. Kendilerini tamamen Batıcı gördüklerini ve o dönemde kendilerine iki görev edindiklerini söyler: Birincisi Türkçe'yi geliştirmek ve işlemek, ikincisi de çağdaş Batılı yazarların yazdığı ölçüde edebi nitelikte kitaplar yazabilmektir. Kierkegaard, Sartre, Camus gibi yazarların dışında Lev Çestov gibi Rus varoluşçularını da okumuşlar ve hepsi hakkında fikir edinmişlerdir. Yani bu kuşak yazarlarının varoluşçuluk düşüncesini ciddi bir etütten geçirdikleri ve bu felsefe üzerine azımsanmayacak ölçüde düşündükleri söylenebilir.

3. BUNALTI

1950 Kuşağı yazarları arasında önemli bir isim olan Demir Özlü, 1960'lar da Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde birkaç felsefe derslerine katılmış ve Varoluşçuluk üzerine dersleri izleme fırsatı yakalamıştır. Daha sonra İstanbul Üniversitesi'nde felsefe asistanı olarak çalışmış ve avukatlık yapmıştır. Siyasi sebeplerden ötürü yazdığı yazılar yargılanmasına sebep olmuştur. 1958 senesinin

de ilk öykü kitabı *Bunaltı* ile adını duyurmuştur. Demir Özlü bunalım, bunaltı olguları ve varoluşçuluk üzerine düşünmüş ve bu düşüncelerini *a dergisi*'ne verdiği yazdığı yazıda: “*‘Bunaltı’ kavramıyla, varoluşçu düşünürlerdeki ‘Angoisse-Angst’ kavramlarını ayırmak gerek. Varoluşçu düşünürlerden dilimize yapılan çevirilerde, ‘Angoisse-Angst’ kavramına karşılık ‘bunaltı’ sözü kullanılıyordu. Son aylarda ‘boğuntu’ sözü önerildi bu kavrama karşılık. ‘Angoisse’ sözünün karşılığını ‘boğuntu’ diye göstermek, ‘bunaltı’ kelimesine bize özel, bize özgü anlamlar yüklemek, daha iyi olur sanıyorum..*”¹² şeklinde ifade etmiştir.

Bunaltı (1938) kitabı Jean-Paul Sartre’ın *Bunaltı* kitabıyla isimdeki kelime oyunuyla oluşturduğu benzerlikle dikkat çeker. Hikmet Dizdaroğlu 1959 yılında yazdığı bir makalede *Bunaltı*’yı Türk edebiyatında varoluşçu felsefeyi yansıtan ilk eser olarak kabul eder.¹³ Demir Özlü 1950 kuşağının kitaplarının 50. yaş vesilesiyle yayımlanan kitabında basılan¹⁴ 1986’da tarihli sonsöz’ünde, bu kitabı kendisine Jean Paul Sartre’ın yazdığını ifade eder. (s. 89-90) Kitap da Sartre’ın “*insan bir bunaltıdır*” sözüyle başlar.

Özlü, “*İnsan bir bunaltıdır*” deyişinin ve bu bağlamdaki bunaltı kavramının kitabın kavramsal çerçevesini oluşturduğunu söyler. Sartre da, kişinin kendisini seçerken gerçekte insanı seçtiğinin farkında olması gerektiğini düşünür ve bu durumu bunaltı kelimesi ile açıklar. Bu sorumluluk duygusunun da bir sınıktı ve iç daralmasına yol açtığını ifade eder.¹⁵

Bunaltı kitabı “Bağsız”, “Tiyatro”, “Garaj”, “Sokakta”, “Hüküm”, “Sokak”, “Bunaltı” olmak üzere yedi öyküden oluşur. Felsefî düşünce ve anlatım öykülerde yoğun bir biçimde kendisini gösterir. Olay örgüsü ve kurgu olarak giriş-gelişme-sonuç kalıbına oturtulamaz. Bireyin iç dünyası anlatıma hakimdir. Karakterler alışlagelmiş bir biçimde aksiyon halinde görülmez. Belirli bir felsefî düşüncenin izlekleri kitaptaki karakterlerin hareketlerinde ve düşüncelerinde görülür. Genel olarak bir ‘sürüklenme’ durumunda oldukları da söylenebilir.

Yazarın bugün yazacak olsa hiç değiştirmeyeceğini söylediği ve kitaba adını veren “Bunaltı” öyküsü günlük formunda yazılmıştır. Temel olarak yukarıda anlatılan felsefî anlayış ve yol açtığı bunaltının izleklerini sürmek mümkündür. İsminden dolayı Sartre’ın *Bunaltı* romanını çağırıştır. Sartre’ın *Bunaltı* romanı da Fransız edebiyatı içinde absürt roman kategorisinde değerlendirilir ve insanlık hallerini anlattığı şeklinde açıklanır. *Bunaltı*’daki ana karakter Roquentin’in tek önemli kararı Rollebon’un hayatını yazmaktan vazgeçmesidir. Romanda aksiyon olarak bir tek bu karar yer alır ve roman daha çok varoluş bilinciyle uğraşır.¹⁶ Bu çerçeve içerisinde bakıldığında “Bunaltı” öyküsü de aynı zemin üzerinde değerlendirilebilir. Yani, anlatının olay ve macera kısmı zayıftır ve daha çok felsefî bir deneme kapsamında kahramanın yaşadıkları anlatılır. “Bunaltı” öyküsüne bakıldığında da anlatıcının başından ge-

çen belirli aksiyon ve olayların varlığından söz etmek zordur. Daha çok kendi iç dünyası ve dış dünyayla ilişkisi sonucu yaşadığı yalnızlık ve bunalım duygularına rastlamak mümkündür. Anlatıcı kendisiyle ilgili *“yaşamaktan kaçan varlığım”* (s. 67) der ve *“yalnızlıktan kurtulmak için yaşamaya atıl [dığımı]”* ve *“varlığın bunaltılarından kurtulama[dığımı]”* (s. 69) ifade eder.

Toplum içerisindeki yalnızlık öyküde hakim olan bir duygudur. *“Bir toplum varmış, olur olmaz her düşünceye izin vermezmiş... Biz ölü bir doğanın ortasında dayız, ölü bir doğayla çevrilmiş birkaç insan, içtenliği, doğal yaşamayı bir yana bırakıp kendimiz için menfaatler, töreler yaratıyoruz”*(s. 71) diyerek toplum ve yaşam düzenini eleştirir. Zaten en başından beri yaşam ve yalnızlık olgularıyla mücadele içinde olan anlatıcının bu ifadeleri kendi içinde yaşadığı bunalım durumunu vurgular niteliktedir. Burjuva hayatı ve toplum koşullarının yalnızlaştırdığı bir birey olarak karşımıza çıkar. Bu hayattan duyduğu tiksintiyi de sıkça dile getirir: *“İnsanoğlu bir bataklaktır...Bu toplum sayısız aptal bilinçten kurulmuştur... Burjuvaların yaşadıkları yerlere tiksintiyle bakıyorum...”* (s. 76) der.

Sürekli yaşadığı hayata isyan etme hali, insanlar arasında duyduğu yalnızlık ve bu temaların ifadelerinin öykünün akışını sürüklediği söylenebilir: *“Çocukluk hastalıkları gibi başlıyor bunalı. Akşamları oturup yazılar yazıyorum anlaşılması için. Bütün bu anlamsızlık anlaşılın da artık çok geç kalınmış olsa da daha iyi bir dünya kurulsun diye... Yazmaktan başka kurtuluş yoktur. İnsanoğlunun bayalığını, her gün, yeniden, yüzüne vurmaktan başka. Yaşanıp da ne yapılacaktır, pastanelere gidilecek, yollarda yürünecek, evlerde oturulacaktır... Bütün kentlilerin yaşaması böylece kendinin olmayan zamanlara bölünüp gitmekle rezil olmadı mı?”* (s. 81) Anlatıcı, burjuva hayatı ve insanların hayat seçimlerine karşı isyanından sonra kendi varlığı ve seçimleriyle yüzleşip bir sonuca bağlar düşüncelerini: *“Çocukken burjuva çocuklarının günlük sevinçlerine, inatçı, yarışçı oyunlarına, salt aşılınmayı düşünen ilgilerine karışmamakla ne kadar iyi etmişim...Bir çeşit yaşamaktan kaçıştı benimkisi... Acıyla dolu bir yaşama, hiç düşünmeden geçmiş, kaygısız bir yaşamadan çok daha üstündür... Acı çekmeyen insan için dünyada kalıcı ne olabilir?... Bir zaman yaşamadan, gündelik yaşamadan kaçmalıdır. Ancak ondan sonra gerçekten bilerek yaşamaya dört elle sarılabilir. O zaman başka bir dünyanın savaşı yapılabilir. Beni yaşamaya iten sabırsızlıkları şimdi anlıyorum.”* der, söyler ve *“insanoğlu için en büyük korku yok olmak korkusudur. Bütün çılgınlıklarımızda ölümün gizliden egemen olduğunu ve bizi elinde oyuncak gibi kullandığını görmüyor musunuz?”* (s. 86-87) diyerek sesleniş biçiminde öyküyü sonlandırır. Özlü'nün bu öyküsünün, gerek anlatımı, gerekse klasik anlamda olaysız geçen olay örgüsünden hareketle felsefenin ağırlıklı olduğu bir metin olduğu söylenebilir.

“Bunalım” öyküsü uyandırdığı çağrışım dolayısıyla çoğu zaman Sartre'ın *Bunaltı* romanıyla beraber düşünülür ve değerlendirilir. Ancak yazar, kendisiyle gerçekleştirdiğimiz söyleşide bu değerlendirmeye karşı çıkmıştır. Özlü, gen-

çliğinin idolü Sartre'ın bunaltı kavramının, felsefî bağlamda çerçevesini oluşturduğunu belirttiği "Bunaltı" öyküsünde aslında, "uzaktan uzağa" Fransız yazar André Gide'in (1869-1951) etkisi olduğunu ifade etmiştir: "Gide bir yazarı kısıyorak etkisi altına alan bir yazar değil, kapılar açıcı, yazarı özgürleştiricidir. Gide etkisine girmek genç bir yazar için tehlikeli değildir."¹⁷

"Bağısız" öyküsünde başlığındaki gibi bağısızlık olgusunun etrafında şekillenen bir durum söz konusudur. Anlatıcı, evli bir kadın sevgilisinin diğeri bir ressam sevgilisini öldürmüştür. İşlediği cinayeti her türlü toplumsal ve ahlakî bağlardan kopuk bir şekilde anlatır. Hatta bu bağısızlık hissi duyarsızlık olarak da yorumlanabilir. Anlatıcı, işlediği cinayeti kendi hisleri ve düşünceleri içerisinde belirli bir mantık çerçevesine oturtur. Öykünün başlarındaki şu sözlerin bu mantık çerçevesinin hatlarını çizdiği düşünülebilir: "Başkaları, çok başka insanlar, sinsice ördükleri ağlarla dünyayı, yaşamamızı çok değiştirmişler. Biz gelecek olayların habersiz, inanmış davranışımız, o kadar bayağı olan gerçekle karşılaştığı vakit nasıl yıkılıyoruz, nasıl rezil oluyoruz. Bu ne biçim bir öz ki ondan ayrılamıyoruz. Bu ne biçim bir oluş? Özümden, beni bedbaht eden özümden hiç ayrılamayacak mıyım? (...) Ama hepsinden uzağım. Hiçbirini sevmiyorum, ilgilenmiyorum. Hiçbirini yaşamama katmıyorum. Burdayım: bağısızlıkların ortasında (...) Yaşamamı onlardan çok uzaklara kaçırdım. Çevreye açılmayan, bağısızlıkların ortasına. Hiçbir insana bağı değilim. Ne kadar da yalnızım, uzağım, sorumsuzum, belki de suçluyum." (s. 15-16)

Yaşadığı toplumdan, insanlardan, değer yargıları ve sisteminden kopuk bir durumdadır. Hayata ve insanlara bağısız ve sorumsuz bir dünya görüşünden bakarak değerlendirir ve işlediği cinayeti kendi haklı yargıları üzerinde temellendirir: "... Ama tedirgin olmayan bir yaşama ne denir ki? Kuşkusuz rahat. İnsanın rahatsız bir yanı olmalı, pis bir yanı. Yaşamaya güzel bir yerden bakabilir o vakit. Ama bir cinayet işlediniz mi korkunçtur. Niçin korkunç olsun? İnsanların çoğu suçlu. İş öldürüp öldürmemekte. Öldürmedinizse rahatsızsınız. Hiç de değil, hiç de değil. Boyuna öldürmeyi düşünürsünüz. (...) Sonuç elde edildi mi tatlı bir rahatlık başlıyor, kurtuluş. Sonra belirsiz bir tedirginlik başlayabilir (...) Ben önceleri kendimden kaçıyordum, şimdi polisten kaçıyorum". (s. 17)

Anlatıcının bu şekilde cinayeti normalleştirir ve aslında suçlu olma kavramının cinayetle bir ilişkisi bulunmadığına inanır. Genel olarak bütün insanların belirli bir sistem içinde yaşamalarından dolayı başka bir insanı öldürmek sizin suçluluk hali içinde olduğunu düşünür.

Öykü, felsefî bir çerçevenin içinde kalarak olay örgüsünü ilerletir. Alışılmış bir giriş-gelişme-sonuç ritmi yoktur, hareket halinde bir anlatıcı yer alır. Ancak eylemler felsefî bir boyuttadır.

İşlenen cinayet, anlatıcının bu cinayet karşısındaki tutumu ve kendi iç dünyası günlük havasında aktarılır. Böylece bir birey olarak sıkıntısı ve yalnızlık hissi de daha yoğun bir biçimde geçirilmiş olur.

Cinayet işlemeyi özgür bir seçim olarak değerlendirir: “Dün gece o kadını cansız bırakmakla içimden geldiği gibi davrandım. Herkes gizli isteklerini yapabilmek için o kadar sinsî yolları seçerken, ben ancak çok açık davranmış olmakla suçlanabilirim(...)Ben suçsuzum. Onların kuralları önünde kendimi haklı çıkarmaya çalışmayacağım.” (s. 24)

Buradan da yerleşik toplum ve dünya düzenine bir eleştiri getirdiği söylenebilir. Kendi algısındaki dünya, varolan dünya düzeninin, toplumun ve ahlakî değerlerin tam tersidir. Durumunu da, özgür iradesiyle gerçekleştirdiği bir eylem yüzünden cezalandırılması şeklinde yorumlar.

Hem Demir Özlü'nün hem 1950 kuşağının diğer eserlerinde görülen burjuva kesimi eleştirisi bu öyküde de yer alır. Bir sürüklenme halinde olduğu söylenebilecek olan anlatıcı bağısız hissettiği toplum içerisindeki bağılılık kavramını burjuva topluluğu üzerinden, “...yerinde[...] ‘kötüye kullanmayı’ bıraktığı, silişip süpürdüğü bağılılık” (s. 28) olarak açıklar. Bu his metnin ilerleyen bölümünde anlatıcının yaşadığı ülkeyle olan ilişkisizliğinin ifadesine kadar gider. Ait hissetmeme denebilecek ruh hâli öykünün yalnızlık ve yabancılık temalarının ifadesi olarak da değerlendirilebilir: “Bu ülkede sorun diye belleyip, durduğum şeyler başka ülkelerde yok benim için. Eskiden bu ülkede tutkuluydum, birşeyler yapmak istiyordum (...) Sonraları kendimi, ayrılığımı anladıkça onlardan uzaklaşmaya başladım(...) İçimin beni sürüklediği yerde mutlu degıldim. Daha doğrusu çevrede karşılığımı bulamıyordum. Aile bağlarıyla sıkıca bağlandığım çevreden ayrılınca suçlu buluyordum kendimi. Kokmuş, kopuk aile bağlarından...” (s. 29) Yaşadığı yer, toplum ve aileyle içinde tüm bağlarını koparmış olan anlatıcının “aile”, “ülke” gibi toplumsal kurumlarla ilişkili olarak kullandığı kelimeler, bu kavramların temsil ettiği kucaklayıcı, sıcak bir yapı olmalarının aksine, insanı hayattan soğutup, koparan, soğuk ve aksak işleyen kurumlar olduğuna yönelik bir his de geçirir. Anlatıcı bu şekilde işlediği cinayeti, yani özgür iradesiyle gerçekleştirdiği eylemi, kendi değer yargıları bağlamında gerekçelendirir ve varolan dünya düzenine isyan eder bir tutum içerisinde. Öykü boyunca yerleşik olan her türlü ilişki ve davranış biçimlerinden yakını ve bunlara zıt bir tutum içerisinde bulunur. Bu davranış biçimi hissizlik olarak da yorumlanabilir.

Benzer bir hissizlik Albert Camus'nün saçma (absürt) duygusunu ele aldığı *Yabancı* (1942) eserindeki ana karakter Mersault'da da görülebilir. Camus, *Sisifos Söyleni* (1942) adlı felsefî denemesinde *Yabancı* romanındaki saçma (absürt) kavramını irdeler. Buna göre, saçma (absürt) duygusunun, insanın dünyadan kopmasıyla ve dünyaya yabancılaşmasıyla ortaya çıktığını söyler.¹⁸

Mersault annesinin ölümü karşısında kendisinden beklenen yas tepkilerini vermez. Sebebi belli olmadan işlediği bir cinayette de duygu ve düşüncelerinin ifadesine rastlanmaz. Sadece havanın sıcaklığından olan rahatsızlığı belirtilir. İdama mahkum edilerek tutuklanır. Tutuklu olduğu sürede, insanların

kendisini yargılamasına isyan eder. Sonunda da idamını ve dünyanın insanlığına olan kayıtsızlığını kabullenir.

Her iki eser de, karakterlerinin dünyaya karşı kayıtsızlığı bağlamında yorumlanabilecek özelliklere sahiptir. Varoluşçuluk düşüncesi üzerine dünya edebiyatını yoğun bir biçimde etüt etmiş yazarlardan olan Demir Özlü'nün bu öyküsünde Camus-vari bir his olduğu da düşünülebilir.

Anlatıcı karakterin sürüklenişi ve dünya üzerinde bir birey olarak kendisini eylemleriyle gerçekleştirme konusundaki çabası ve bu süreçte toplumla olan uyumsuzluğu, sorumluluk-eylem-özgürlük etrafında şekillenen varoluşçuluk düşüncesi ve getirdiği bunaltı hâli, bu öyküdeki izlek olarak değerlendirilebilir.

“Hüküm” öyküsünde işlenmiş bir cinayetin işlenmemiş olduğuna karar veren mahkeminin hükmü anlatılır. Kitaptaki diğer öyküler gibi anlatıcı burada da karakter durumundadır. Kendi “hiçliğini anladiğımı” (s.54) ifade eden anlatıcı bu cinayet üzerinden kendi varlığını ispatlamak ister. Burada da yaşadığı toplum içinde yalnızlaşmış ve düzene yabancılaşmış bir birey görülür. Cinayet işlemeyi suçlu olmakla değil “bilinçli olmak” (s. 55) ile bağdaştırır. Etrafında yaşayan kalabalıktan, yaşam biçimlerinden, düzenden rahatsızdır: “... Öbür yanlarda kalabalık, birbiri içine girmiş, odalarda serin, geniş, loş salonlarda kapı zilleriyle (...) akşam vakitleriyle, ziyafetlerle kesik kesik, bacakların üst üste atılmasıyla (...) sevgi sözleriyle mutlu, sevgiden ağlayarak (...) Hep bir örnek yaşamalar mıdır bunlar? (...) Kendi çıkmazında müthiş bunaltılı, varlığının koridorlarında dolaşarak başka türlü düşünemiyor. Ateşten bir çemberin içindeyim (...) Bu düzenden ayırlamayacak mıyım? (...) Kendime niye önem veriyorum? (...) benim özüm bu: Kendime önem veriyorum. Ama nasıl vermem ki? Yeryüzünde ilk kendimle bir başıma kalmışım, hiçliğimi anlamışım, kendimi daha iyi yapmaya çalışmadım mı? Hem herkesler öyle değil mi? [Herkes],herşey kendilerinin olsun istiyorlar, düzenlerine biraz dokunuldu mu kararsız, mutsuz, başıboş oluyorlar.” (s. 54-55) Burada kendini hissettiren yalnızlık duygusu metinde de açıkça ifade edilir. Mahkemede dinlenen tanıklardan birisi verdiği ifadede cinayeti görüp görmediğinden emin olmadığını, bir rüyasıyla da karıştırma ihtimali olduğunu söyler. Diğer tanık olan sevgilisinin ifadesi de muğlak kalır ve sonunda mahkeme bu cinayetin işlenmediğine karar verir: “Durum sadece olmamış bir şeyi olmuş gibi düşünerek yanılmış olmaktan ibarettir” (s. 62) der. Kendi varlığını bu eylemi üzerinden tanımlamaya çalışan anlatıcı için ise bu, bir çıkış yolu olmaz: “... Durum böyle olunca bir sorun daha var, öfke ve suç olmayınca ben ne olacağım, o vakit bir hiç olduğum muhakkak” (s. 62) der.

Gerçekçi bir durum olarak cinayet işleme eyleminin, kurgunun ilerlemesiyle daha hayalvarı bir imgeleme dönüştüğü bu öyküde, Franz Kafka romanlarındaki bilinmezlik olgusunun başka bir şekliyle yer aldığı da düşünülebilir. *Dava* (1925) romanındaki karakterin suçunun bilinmediği durum “Hüküm”de

suçunu bilen ancak hükmün belirsizliğini taşıyan bir hâl almıştır. Verilen suçsuzluk hükmünün gerekçesi de belli değildir. Burada da bir bilinmezlikten ve “hiçliğini anlayan” (s. 54) bir kişinin özgür seçimiyle kendisini belirleyememesinden söz edilebilir.

Kitaptaki “Sokakta” ve “Sokak” öykülerinin beraber okunmaya uygun oldukları söylenebilir. Kitaptaki diğer öykülere kıyasla anlatımları daha soyuttur. Görsel ve işitsel duyulara dayandırılabilir. Her ikisinde de yine yalnız kalmış ve yabancılaşmış bireyler yer alır. *Sokakta* öyküsünde cümleler kısa kurulmuştur. Tek kelimelik cümlelerin metin içerisinde vurgulayıcı bir nitelik taşıdığı söylenebilir: “*Ve kapıyı kapadılar. Sessizler. Ayakların kapı önündeki muşambada çıkardığı iç gıcıklayıcı ses. Bir anda bütün karanlık dağılıyor (...) Artık yalnız kalacağım.*” (s. 47)

Sessizlik ve renkler tek başına cümleler olarak kullanılmıştır ve metnin duygusal hissiyatını oluşturduğu söylenebilir. Sessiz ve soğuk olarak nitelendirilen mekan da anlatıcının yalnızlık hissini pekiştiren bir ortam yaratır. Kısa kısa cümleler içerisinde soyut betimlemeler üzerinden ilerleyen öyküde anlatıcı “*en kötü beni kimsenin anlamaması*” (s. 48) diyerek birey olarak yalnızlık ve yabancılık izleklerini muğlak betimlenen mekan ile pekişmiş olur. Benzer bir üslubu *Sokak* öyküsünde de görmek mümkün. Başlangıçta kısa cümleler çizgilerle birbirinden ayrılır: “*... Ellerim üşüsün istiyorum. Sonra. Alabildiğine asfalt bir köprü geçiyorum. Bir işçiler mahallesi, bir fakir halk geçiyorum. Bir sokak... Lebon’un pastanesi. Kahveler. Donmuş. Buz tutmuş...Kimsesiz.-*” (s. 63) Lebon pastanesine doğru giden anlatıcı geçtiği yolları, gördüğü insanları anlatırken şehri soğuk ve yalnızlaştırıcı bir hisle anlatır. Şehir içinde geçtiği yolların hemen arkasından gelen doğa betimlemeleri ise içinden geçtiği şehirden uzakta olmayı hayal ettiğini düşündürebilir: “*... Bir çimenlik. Bu gökyüzü ne kadar güzel. Ağaçlar. Sonra çimenlik başlıyor...*” (s. 63) Doğa hayallerinden etrafındaki sesler yüzünden çıkar ve gerçekliğe döner: “*Ben Lebon’un pastanesine gidiyorum. Üzüntülü, yaşamaz bir adamım ben.*” (s. 64) Yine yalnızlık izleğinin bulunabileceği bu öykü “Sokakta” ile beraber okunabilir. Ancak “Sokakta” odasında yalnız kalan bireyin etrafındaki eşyalarla ilişkisi üzerinden ilerlerken “Sokak”, bireyi etrafındaki insanlar üzerinden anlatır. “Sokakta” öyküsünde anlatıcı da daha önce bir pastanede gördüğü kadından bahseder ancak kendisini buraya getiren şey etrafını saran eşyalardır. “Sokak” öyküsünde birebir sokakta var olan yaşam ve insanlardan arasından geçerek yalnızlık hissettirilirken, “Sokakta” öyküsü etrafı eşyalarla sarılmış bireyin dışarı bakışı ile eşyalar arasında yalnızlaşmasını anlatır. Ayrıca, eşyalar üzerinden ilerleyen bu öyküde renk kullanımı da ilgi çekicidir. Mavi, sarı, siyah, kırmızı, yeşil renkleri belirli noktalara yerleştirilmiştir metinde. Renkler ve renklerin insan psikolojisindeki yansımalarının metni psikanalitik bir bakış açısından okumayı olanaklı kıldığı söylenebilir. Bu konu

ise psikanalitik okumanın başka bir incelemenin konusu olarak değerlendirilebilir. Fakat ortak bir izlek olarak bireyin hayat içinde sürüklenmesiyle yalnızlaşmasının, soyut ve birbirini takip ettiği düşünülebilecek bir ritimle bu iki öyküyü birbirine bağladığı söylenebilir.

“Tiyatro” öyküsünde de anlatıcı sokakta bir tiyatro binasının önünde gelir durur her gün. İçeri girmez hiç. Yalnızlık teması burada da göze çarpar. Anlatıcı sokaktaki insanları “sefil, arsız, simsiyah bir kalabalık” (s. 35) olarak niteler, tiyatrodaki insanları “insanların mutluluklarını anlatan oyunlar oynanır” (s. 35) der. Ancak daha sonra bu oyunların “[insanların] mutlulukları için berbat oyunlar” (s. 36) olarak ifade eder. Tiyatroya gitmek, izlemek bir topluluk eylemi olduğundan, anlatıcı, bu aktiviteyi gerçekleştiren kitleyle, yani toplumla yine uyumsuz bir karakter olarak olur ve yalnızlaşır. Burjuva sınıfına getirdiği eleştiriyi de kendi yalnızlığını vurgular gibidir: “... Siz para ardında koşan insanlar bunu anlamazsınız diyorum. Bu duvarları, resimleri, kitap dolabını ve kitapları anlamazsınız”. (s. 40) Bu öyküde de kırmızı, mavi, yeşil renklerinin kullanımı yine ayrı bir inceleme konusu olabilecek şekilde dikkat çeker.

“Garaj” öyküsünde “Sokak” ve “Sokakta” öykülerindeki düşsel havanın varlığı hissedilebilir. Şehirden uzak bir sahil kasabası olduğu anlaşılan yerde bulunan Rüstem Usta’nın garajı metal ve teneke gibi yığınlarla doludur. Ancak burası aydınlık bir yer olarak anlatılır. Birgün, şehirde iş bulamayıp tamir etmesi için babasından kalma bir arabayı sırtında parçalarını taşıyan bir adam gelir. Şehirden gelen bu adam geldiği yeri: “... İşsizlik. Şehrin evleri hep kırmızı tuğladan. Yollar asfalt (...) Kimsesiz. Büyük camlı iş bulma yerleri kenarında. Ama hepsi dolu. Hepsi işsiz bir kalabalık içlerini doldurmuş...” (s.43) cümleleriyle anlatır. Rüstem Usta da zengin değildir ancak gelen adamdan yaptığı iş karşılığı para aldığı için suçluluk hisseder. Daha sonra deniz kenarında toplanan insanlar bu paranın hakkı olduğunu haykırır. Deniz kıyısında bulunan garajın yanında, işsizlik ve ıssızlık dolu olarak anlatılan şehir birbirine yabancı iki olgu olarak yan yana durur. Arabasını tamire getiren adam ise kırsal kesimden şehre gitmiş ve şehrin düzeninde tutunamamış, yabancılaşmış bir karakter olarak düşünülebilir. “Kalabalık bir işsiz topluluğu, asfalt yollar, kimsesiz, büyük camlı iş bulma yerleri” gibi ifadelerle anlatılan şehir hayatında, yalnızlaşmış, kendisini gerçekleştirememiş bireyler ve bir düzen içinde sürüklenen insan toplulukları düşsel bir anlatımla yansıtılır gibidir.

4. SONUÇ

Genel olarak 1950 kuşağı yazarlarının eserlerine bakıldığında metinlerin ortak özelliğini belirleyen kelimeler saptanmaya çalışılırsa “burjuva, kaçış, yalnızlık, sorumluluk, ölüm, toplum, insanlar, varlık, anlamazlardı, tiksinti” gibi ortak bir terminolojiye rastlamak mümkün olur.

Edebiyatta yaygınlığını 1930'lerden itibaren gösteren ve yansımaları geniş ölçüde bulmuş olan varoluşçuluk düşüncesi Türk edebiyatında da ağırlıklı 1950 kuşağı yazarlarında yer almıştır. Doğan Hızlan, bu kuşağın belirli bir edebiyat akımı içine sokulamayacağını ancak edebiyat tarihçilerinin baktıkları metinlerde bu kuşağın izdüşümlerine rastalayacaklarını söyler. Edebiyat ustalarının ortak bir hazineden bunları farklı biçimlerle değerlendirme, yorumlama ve algılamalarıyla birbirlerinden ayrıldıklarını belirtir. (s. 7) Dönem yazarlarının eserlerine bakıldığında bu görüşün desteklendiği farkedilir. Belirli bir düşünce, dünyaya algılama biçimi farklı ve öznel anlatılarla yansımıştır. Türkiye'nin o dönemki siyasi şartlarına bakıldığında da 50'li ve 60'lı yıllardan başlayarak oldukça çalkantılı süreçlerden geçtiği görülür. Böylelikle varoluşçuluğun evrensel etkisi, Türkiye'nin kendi iç dinamikleriyle de karışarak, 1950 kuşağını ayrı ve belirli bir yere oturtacak eserlerin doğumunu sağlamış olur.

Demir Özlü'nün varoluşçu yazarlara yöneltilen taklitçilik eleştirisine vermiş olduğu yanıt ise hem kendi hem de 1950 kuşağının eserlerinin genel ruh hâli ve düşünce şeklini özetleyen bir nitelik taşır: *"Bizim kuşağımız tam anlamıyla varlık ve hiçlik sorunuyla karşı karşıyadır. (...) Bugün toplumsal bunaltıya kişisel bunaltı da eklenmiştir. Sorunun gelip varlık ve hiçlik kapısına dayanması, bugünkü aydını fizik-ötesi bir bunaltının kıyasına götürüyor. Bugünün yazarı yeniden "niçin varoldum?" diye soruyorsa, bu soru özenti, dışarı malı sayılmasın da, nedenleri gören bir gözle araştırılsın; bugünün genç yazarı bunaltıyorsa, bu bunaltısının topluma, dünyaya değinen bazı sorunlardan doğduğu anlaşılmalı, bugünün genç yazarı bireyle uğraşıyorsa, yazılarındaki kişiler şimdilik bireysel çıkış yolları arıyorlarsa, bunun felsefesi yapılsın. Çünkü genç yazarların yazdıklarında getirdikleri saçmalık, kişisel bunaltı, bağırsızlık, ilgisizlik sorunları imgelem sonucu uydurulmuş kavramlar değil, gözlem sonucu çıkarılmış kavramlardır. Kişisel bunaltının sözü çok ediliyorsa, bunun toplum dışı olduğu sanılmasın da, toplumsal bunaltının çok ileri gittiği sürelerde ortaya çıkan bir sonuç olduğu anlaşılmalı"*¹⁹

Varoluşçuluk düşüncesinin Türk edebiyatındaki varlığı bu makalede adı geçen eserlerle ve senelerle sınırlanamaz elbette. Ancak "1950" veya "a dergisi kuşağı" olarak hitap edilen belirli bir dönem yazarlarını toplu olarak etkilemesinden ötürü, Türk edebiyat tarihi içerisinde ayrı bir dönem olarak değerlendirilmeye uygun olduğu da söylenebilir.

Demir Özlü de, kendisiyle gerçekleştirdiğimiz söyleşide, edebiyat ile felsefeyi beraber düşündüğünü ifade etmiş, düşünceye dayanan edebiyatı savunduğunu söylemiş ve edebiyatın felsefeyle ilgilenmediği zaman hiçbir şey anlatmayan bir duruma düşebileceğine inandığını belirtmiştir. Ancak edebiyatın da varlığı, hiçliği ve ölümü felsefeden çok daha iyi anlattığına inandığını eklemiştir. İlk kitabı olan *Bunaltı* da yazarın edebiyata bu bakış açısını yansıtan bir nitelik taşır. Sartre'ın "insan bir bunaltıdır" sözünün psikolojik ve fel-

sefi çerçevesini oluşturduğu bu öykülerde felsefeye bağlı, soyut bir anlatımla, ama aynı zamanda da belirli bir düşünce, bunalım ve varolma krizi yaşayan bireylerin, somut hareketler ve tavırlar içerisinde yansıtıldığı söylenebilir. 1950 kuşağının yoğun bir biçimde ilgilendiği varoluşçuluk düşüncesinin izleklerinin yer aldığı bu öyküler, Türk edebiyatında felsefenin etkisinin ağırlıklı olarak görülebileceği metinler olarak yer alır.

DİPNOTLAR

- 1 Demir Özlü, *Bunaltı*, 1. bs., Sel Yayıncılık 50 kuşağı 50 yaşında:03, İstanbul, 2009. Bu çalışmada kitabın künyesi verilen baskısı kullanılmıştır. Yapılan alıntılarının yanına sayfa numaralarının verilmesiyle yeti-
nilecektir.
- 2 A. Kadir Çüçen, *Varoluş Filozofları*, Sentez Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 17-18.
- 3 İsmail Çeşli, *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, 15. bs., Akçağ Yayınları, Ankara 2014, s.154-161.
- 4 Michel Jarrety, *Lexique des termes littéraires*, "existentialisme" maddesi, Livre de Poche, Paris, 2001, s. 175.
- 5 Fatih Mehmet Elmaz, *Varoluş Filozofları*, (hzl. Kadir Çüçen), 1. bs., Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 336.
- 6 Zeynep Zafer Esenyel, "IX. Bölüm: Jean Paul Sartre (1905-1980)", *Varoluş Filozofları*, (hzl. Kadir Çüçen), 1. bs., Sentez Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 241.
- 7 Ayşe Öykü İş, *Ferit Edgü ve Demir Özlü'nün Hikayelerinde Varoluşçu Öznellik*, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- 8 Mustafa Kurt, *1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma*, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
- 9 <http://www.evrensel.net/haber/27597/a-dergisi-gencligin-edebiyat-ve-siyaset-iktidarina-baskaldirisi>
- 10 Mustafa Kurt, a.g.e.
- 11 Bu çalışmada Demir Özlü'nün çeşitli dergi ve kitaplarda yazılı olarak ifade ettiği düşünceleri dışındaki alıntılar kendisiyle 2 Mayıs 2015'te gerçekleştirdiğimiz söyleşiden alınmıştır.
- 12 Ayşe Öykü İş, a.g.e.
- 13 İbrahim Turan Daşdemir, *Demir Özlü'nün Hikâyeciliği*, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- 14 Demir Özlü, *Bunaltı*, Sel Yayıncılık 50 kuşağı 50 yaşında: 03, İstanbul, 2009.
- 15 Zeynep Zafer Esenyel, a.g.e., s. 241.
- 16 Antoine Compagnon, *La Littérature Française: Dynamique&Histoire 2*, (Editör: Jean-Yves Tadie), Éditions Gallimard, Paris, 2007, s. 691-695.
- 17 "Bunaltı" öyküsündeki André Gide etkisi de ayrı bir araştırmannın konusu olarak düşünülebilir.
- 18 Haluk Erdem, "VII. Bölüm: Albert Camus (1913-1960)", *Varoluş Filozofları*, (hzl. Kadir Çüçen), 1. bs., Sentez Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 187-189.
- 19 Ayşe Öykü İş, 2007.

KAYNAKÇA

- Compagnon, Antoine, "XXe Siècle, Chapitre VII, Le Roman de L'Homme", *La Littérature Française:Dynamique&Histoire 2*, Yay.Haz.Jean-Yves Tadie, Éditions Gallimard, Paris 2007, s. 691-695.
- Çeşli, İsmail *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*, 15. bs., Akçağ Yayınları, Ankara 2014.
- Çüçen, A. Kadir (Editör), *Varoluş Filozofları*, Sentez Yayıncılık, İstanbul 2015.
- Daşdemir, İbrahim Turan, *Demir Özlü'nün Hikâyeciliği*, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- İş, Ayşe Öykü, *Ferit Edgü ve Demir Özlü'nün Hikayelerinde Varoluşçu Öznellik*, Boğaziçi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Jarrety, Michel, "existentialisme", *Lexique des termes littéraires*, Livre de Poche, Paris 2001, s.175.
- Kurt, Mustafa, *1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma*, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
- Özlü, Demir, *Bunaltı*, 1. bs., Sel Yayıncılık 50 kuşağı 50 yaşında:03, İstanbul 2009.
- <http://www.evrensel.net/haber/27597/a-dergisi-gencligin-edebiyat-ve-siyaset-iktidarina-baskaldirisi>